

PSYCHOLOGICKÁ ANALÝZA AKCENTACÍ CHARAKTERU RESPONDENTŮ PRAKTIKUJÍCÍCH OKULTISMUS

VLADISLAV SHESTAKOV / GABRIEL KŇAŽEK

KATEDRA PSYCHOLOGIE, FILOZOFICKÁ FAKULTA, UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
DEPARTMENT OF PHILOSOPHY, FACULTY OF ARTS, PALACKÝ UNIVERSITY OLMOUC
vladislav.shestakov01@upol.cz
gabriel.knazek01@upol.cz

A PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF CHARACTER ACCENTUATIONS IN RESPONDENTS PRACTICING OCCULTISM

Abstract: The article deals with a psychological analysis of character accentuations in respondents practicing the occult. The aim is to identify personality accentuations and reveal psychological personality types. The authors use the psychological character questionnaire Accent of Personality of Leonhard and Shmishek for research. The sample includes ninety respondents with Belarusian and Russian citizenship, of which 25 were men and 65 women. The average age of the respondents is thirty years. Quantitative research took place during the years 2019–2020 and was carried out by electronic data collection via Google Forms. The research shows that out of a total of ninety respondents, 86 respondents tend to have some emphasis. Research confirms the view that respondents tend to believe in a number of alternative ideas, such as psychokinesis, reincarnation, astrology, witchcraft, and supernatural psychic abilities. The results can also be used by the staff of the centers when working with adolescents who are interested in the occult but do not profess any religion. Psychologists can use the results obtained in psychological training or psychodrama to normalize the emotional behavior of participants.

Keywords: occultism; character accentuation; witchcraft; magy; spirituality

THEOLOGICAL REVIEW, Vol. 92, 2021, No. 4, Number of Article 4 p. 463 – 474.

DOI: 10.14712/12117617.92.4.4

Úvod

V současné době dochází ke spontánnímu procesu vzniku forem nových náboženských hnutí, včetně hnutí okultního. To se stává významným faktorem společenského života. Jak uvádí Šabek, přítomnost okultismu v moderní společnosti naznačuje, že okultismus byl a zůstává základem kultury každé společnosti.¹ Pod okultismus lze přitom zařadit i kvazivědy jako okultní mineralogie, okultní botanika, okultní zoologie, okultní anatomie či toro mapy.

¹ ŠABEK, Jiří. *Československý okultismus a jeho přední reprezentanti v období I. republiky*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/60266>

Nové formy pouze vyjadřují staré myšlenky – být bohem bez Boha zůstává hlavním cílem okultních hnutí. Dalším cílem okultismu je nabídnout zasvěcenému novou vizi světa a pomoci mu dosáhnout „nejvyššího stupně“ vědomí, v němž může ovládat skryté síly. Navíc se zdá, že svět je spiritualizovaný a jeho síly jsou v neustálé dynamické interakci. Jedná se o problematiku, která je úzce svázána s názory těch, kteří sami sebe nazývají duchovně založenými (nikoliv však v náboženském slova smyslu), přičemž se tito „duchovně založení lidé“ nezaměřují na jednu náboženskou tradici, ale kombinují prvky různých východních tradic a okultních hnutí.

V současném Rusku vede vědecká debata k přehodnocení stávajících názorů a vzniku nových paradigmat v oblasti nových náboženských hnutí. Jednu takovou klasifikaci nových náboženských hnutí nabízí Jablokov, který se drží definice „moderních netradičních kultů“. Autor identifikuje těchto pět skupin nových náboženských hnutí:

1. neorientální hnutí (spojují různé varianty hinduismu a buddhismu),
2. neokřesťanské spolky (vyznačují se synkretismem křesťanské ideologie s prvky východních náboženství),
3. scientologické hnutí,
4. magie a spiritismus,
5. „satanistické“ skupiny.²

Na základě této klasifikace je třeba upozornit, že v současnosti je hlavním rysem nových náboženských hnutí v Rusku schopnost přizpůsobit se kulturám předků a protonáboženstvím. V důsledku toho jsou v současném Rusku populárními alternativními hnutími slovanské novopohanské okultní organizace jako „Strely Yarmily“, „RNOD“, „Soyuz sotvorcov Svyatoj Rusi“ a další struktury různého stupně radikalismu. Je třeba poznamenat, že podle Kanoplevé a Kahuta „je tento požadavek způsoben pozitivními myšlenkami lásky k rodné zemi, které je vlastní novopohanství, a touhou oživit tradice, které dříve existovaly v ruské kultuře.“³

Při dalším bádání v této oblasti je důležité brát v potaz, že podle Eliade vychází většina těchto hnutí z ideologie okultního hnutí „New Age“ a je založena na teistickém satanismu a čarodějnictví spolu s uctíváním přírody.⁴ Podle Michajlova

² JABLOKOV, Igor. *Religiovedenie: Uchebnik dlya bakalavrov*. Moskva: Jurajt-Izdat, 2013. ISBN 978-5-9916-2234-9

³ KANOPLEVA, Anna a KAHUTA, Igor. (2019). Příčiny populjarnosti neojazyčestva v sovremennom rossijskom obščestve. *Tambov: Gramota* [online]. 2019, 10 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://doi.org/10.30853/manuscript.2019.10.44>, s. 3.

⁴ ELIADE, Mirča. *Okkul'tizm, koldovstvo i mody*. Moskva: Sofija, 2002. ISBN 5-344-00159-2

se v podstatě „prostředí stává předmětem kultu.“⁵ Tento trend naznačuje, že se v Rusku šíří mezinárodní organizace jako Earth First!, Asatru, Ferapheria a další ekoteistické struktury, které popírají prvotní hřích, praktikují transové věštecké techniky, magická spiknutí proti lidem a další okultní metody s prvky thelemitského učení.

V souvislosti s těmito okolnostmi je třeba konstatovat, že dnes neexistuje dostatek přímého vědeckého kvantitativního ani kvalitativního psychologického výzkumu týkajícího se osob praktikujících okultismus. Tento článek pojednává o psychologické problematice a zkoumá psychologické rysy participantů, zatímco teoretická část se okrajově dotýká okultního či teologického diskursu.

Teoretická východiska

Teoretická část tohoto článku je založena na struktuře jednoho z nových okultních klubů, klubu Castalia, který působí od roku 2009 v Moskvě a Petrohradě.

Klub Castalia spoléhá především na psychologické objevy C. G. Junga a na esoterické myšlenky A. Crowleyho. Organizace poskytuje příležitost účastnit se uzavřených konferencí, webinářů a placených kurzů na téma „magic stones“, „okultní iniciační systémy“, „smrt a nesmrtelnost v různých tradicích“ a tak dále. Vzhledem k tomu, že klub má více než 21 tisíc následovníků, je v současné době otevřena pobočka klubu i v Petrohradě.

Zásadním rozdílem mezi okultním klubem Castalia a dalšími ezoterickými školami, bratrstvími a řádými je univerzálnost zastávaných názorů v oblasti egyptologie, gnóze a rosekruciánské křesťanské tradice, astrologie, tarotu, transpersonální psychologie, orientálních praktik, severní tradice i tradicionalismu Guénona. Je důležité poznamenat, že základní konstantou pro okultní klub je jungiánsko-thelemistický vektor vývoje, vyjádřený analýzou snů a skupinovou prací s emocemi a nevědomím. Soubor metod transpersonální psychologie tyto okultisté nazvali „praxí prohlubování“ s tím, že právě oni pomáhají člověku v poznání jeho vnitřního Já. Fundamentální konstanta okultního klubu je postavena na obrazech dvou osob na protilehlých pólech: okultně-filozofické pohledy, komentáře a ezoterické okolí poskytují díla A. Crowleyho, zatímco psychologické osnovy jsou zajištěny vědeckými pracemi C. G. Junga. Myšlenka svobody tohoto thelemistického učení je charakterizována individuálním výběrem kariérních, kreativních a sexuálních partnerů, který je plně synchronizován s ustanoveními liberální filozofie. Tato doktrína navíc nepřijímá koncept „prvotního hříchu“, proto se přívrženci tohoto okultního hnutí výše uvedenými metodami pokoušejí poznat své božství. Autoři

⁵ MICHAJLOV, Konstantin. *Malen'kij plohoj zajac, ili Vzaimosvyaz' religii i okružhayushchej sredy*. Moskva: OOO, 2019. ISBN 978-5-00139-147-0, s. 228.

zastávají názor, že struktura a počet členů daného klubu odpovídají aktuálním cílům výzkumu. Otevřenost vedoucího okultního klubu a jeho zájem o tento výzkum umožní kompletní výzkum nejen v rámci struktury okultního klubu, ale i na poskytnutém vzorku adeptů. To je důvod, proč se autoři ve svém výzkumu blíže věnují právě tomuto aspektu.

Podle Pechové „Okultismus (hermetismus, tajné čili okultní alias ezoterní vědy) tvoří tři základní disciplíny: astrologie, magie, alchymie.“⁶

Z tohoto důvodu je jasné, že okultismus je souborem kvazivěd, které mají pomáhat člověku v poznání jeho vnitřního a skrytého Já, což naznačuje alternativní víru člověka ve vyšší moc. Jak dále zdůrazňuje ve svém odborném článku Šram: „Lidé, kteří se zaměřili na subjektivní spiritualitu a méně se zajímali o religiozitu, měli sklon k určitým osobnostním rysům; jmenovitě mají tendenci věřit v řadu „alternativních“ myšlenek, jako je psychokineze, reinkarnace, astrologie, čarodějnictví a psychické síly, což dokazuje respekt k síle magie a vyjádření magického myšlení.“⁷

Nadruhé straně Kolkunova upozorňuje na skutečnost, že počet nenáboženských respondentů je téměř vždy heterogenní a sjednocujícím faktorem pro ně není společné chápání spirituality, ale spíše obecný postoj nedůvěřující náboženství.⁸

Je třeba podtrhnout, že podle Vávry, Vávrové a Pechové spiritualitu obecně vymezujeme jako osobní duchovní přesvědčení, které je nezávislé na příslušnosti k církvi či náboženské společnosti.⁹ Lidé, kteří samostatně budují individuální duchovní systém využívající alternativní okultní praktiky, které se netýkají oficiálních náboženských institucí, jsou charakterizováni Streibem, Bahnsenem a Rushdoonem jako lidé s oslabenými sociálními vazbami a výrazným spotřebitelským modelem chování.¹⁰

⁶ PECHOVÁ, Olga. *Psychologie náboženství*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011. ISBN 978-80-244-2927-4, s. 92.

⁷ ŠRAM, Zlatko. Psychopathy and depression as predictors of the satanic syndrome. *Open Theology* [online]. 2017, 3(1), [cit. 2022-02-02]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/opth-2017-0007>, s. 2.

⁸ KOLKUNOVA, Ksenia. Spiritual but not religious respondents in contemporary studies. *St. Tikhons' University Reviews* [online]. 2015, 62(6) [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://doi.org/10.15382/sturi201562.81-93>

⁹ VÁVRA, O., S. VÁVROVÁ a O. PECHOVÁ. Spiritualita u studentů sociální pedagogiky a dalších oborů pomáhajících profesí [Spirituality among Students of Social Pedagogy and Other Fields]. *Sociální pedagogika / Social Education* [online]. 2017, 5(1) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://doi.org/10.7441/soced.2017.05.01.05>

¹⁰ STREIB, Heinz a Ralph W. HOOD. „Spirituality“ as privatized experience-oriented religion: Empirical and conceptual perspectives. *Implicit Religion* [online]. 2011, 14(4) [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1558/imre.v14i4.433>; WORTHEN, Molly. The chalcedon problem: Rousas John Rushdoony and the origins of Christian Reconstructionism. *Church History* [online]. 2008, 77(2) [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S0009640708000590>

Je třeba poznamenat, že mytologizované vědomí člověka může pod vlivem okultně-mystických postojů vést za určitých podmínek k neadekvátnímu posouzení toho, co se děje, ke změně priorit a hodnot vyjádřených ve formách jako ospravedlnění a generování netolerance, k individualismu a demonstrativitě. V této souvislosti autoři článku naznačují, že lidé, kteří praktikují okultismus, mají specifické charakterologické rysy. Za účelem identifikace těchto osobnostních rysů rozpracoval Shmishek dotazník, který obsahuje deset stupnic podle deseti typů zdůrazněných osobností identifikovaných Leonhardem. Na jejich základě rozlišujeme deset typů zvýraznění: I. hypertymie, II. zaseknutí, III. emotivita, IV. pedantství, V. úzkost, VI. cyklotymie, VII. demonstrativnost, VIII. excitabilita, IX. dystymie, X. exaltace.¹¹ Jak dále zdůrazňují Yasnikova a Sobennikov, hypertymie popisuje člověka, který je téměř vždy v inspiračním stavu a plný nápadů. Rád dělá několik věcí najednou, ale často je nedokončí, ztrácí zájem nebo motivaci. Má široké zájmy, miluje učit se a poskytovat užitečné rady. Zaseknutý typ má tendenci vést dlouhotrvající konflikty. Tato osoba je náchylná k žárlivosti a nadměrnému podezírání. Velmi dlouho si pamatuje křivdu. Emotivní typ se blíží hypertymnímu typu, ale reakce nejsou tak jasné. Tento typ je soucitný a ukazuje nadměrnou citlivost na vnější vlivy. Pedantická osoba je dost opatrná, přesná, a totéž vyžaduje i od jiných lidí. Velmi násilně reaguje na porušování pravidel. Tento typ ukazuje pečlivost, je náchylný k opakovanému ověřování skutečností. Úzkostlivý typ se rád stará o své okolí. Snaží se nacházet se v činnostech, které dělá nejlépe. Vyhýbá se vysokým pozicím, protože se obává rizika a konkurence. Pro cyklotymika je typická měnící se nálada. Lidé tohoto typu se snaží najít optimální způsob fungování, jdou do extrémů. Jejich nálada a reakce závisí na vnějších událostech. Demonstrativní typ má tendenci k intrikám, psychika je docela labilní, má sklon být v centru pozornosti, má dobře rozvinutou fantazii. Excitabilní neboli vzrušený typ osobnosti se vyznačuje zvýšenou impulzivitou, špatně ovládá své touhy a podněty. Dystymik je často v depresivní náladě. V práci je zodpovědný, ale v životě je pesimista. Nemá rád hlučnou společnost. Exaltovaný typ osobnosti je emocionální, milující, altruistický. Tímto typem často bývají fanatici a nábožensky založení lidé.¹²

¹¹ YASNIKOVA, E. E. a V. S. SOBENNIKOV. *Predmet i zadači medicinskoj psihologii*. Irkutskij gosudarstvennyj medicinskij universitet [online]. Kafedra psihiatrii i medicinskoj psihologii, ©2013 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: https://www.ismu.baikal.ru/src/downloads/d35483f0_predmet_zadachi_med_psihologii..pdf

¹² YASNIKOVA, E. E. a V. S. SOBENNIKOV. *Predmet i zadači medicinskoj psihologii*. Irkutskij gosudarstvennyj medicinskij universitet [online]. Kafedra psihiatrii i medicinskoj psihologii, ©2013 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: https://www.ismu.baikal.ru/src/downloads/d35483f0_predmet_zadachi_med_psihologii..pdf

Výzkumný problém a cíle výzkumu

Výzkumný problém této studie je založen na tvrzení, že lidé, kteří se zaměřili na subjektivní spiritualitu a méně se zajímali o religiozitu, měli sklon k určitým osobnostním rysům a měli tendenci věřit v řadu „alternativních“ myšlenek jako psychokineze, reinkarnace, astrologie, čarodějnictví a nadpřirozené psychické schopnosti, což dokazuje vyjádření magického myšlení.

V souladu s účelem práce autoři formulují tyto úkoly: analýza a interpretace výzkumů v této oblasti, realizace psychologického kvantitativního výzkumu v rámci okultního klubu.

Cílem výzkumu je identifikace akcentace osobnosti respondentů a odhalení psychologických osobnostních typů v rámci okultního klubu Castalia.

Na základě provedené analýzy vědeckých studií autoři formulují následující výzkumné otázky:

1. Jaká je prevalence zvýšené exaltace u adeptů okultního hnutí?
2. Jaká je prevalence akcentací charakterů u osob vyznávajících okultismus?

Metoda výzkumu

Sběr dat se provádí prostřednictvím psychologické metody Akcentace osobnosti dle Leonharda a Shmisheka. Termín „akcentace osobnosti“ byl představen v roce 1968 německým psychiatrem K. Leonhardem, který popsal tento jev a který je zakladatelem pojmu „akcentace“ v psychologii. Jeho teorie je založena na myšlence přítomnosti hlavních, expresivních a doplňujících se osobnostních rysů. Psychologická metoda obsahuje 88 výroků, které jsou seskupeny do deseti škál, z nichž každá odpovídá jednomu směru akcentace charakteru. Čas na vyplnění dotazníku není omezen. Můžeme hovořit o tendenci ke zdůraznění charakteru, pokud je konečné skóre v rozmezí od 15 do 19. Charakterový rys je zdůrazněn, pokud je skóre rovno nebo větší než 19. Dotazník taktéž zkoumá deset charakterových rysů. Autoři volí danou metodu na základě adekvátního množství položek pro testování a pro její snadnou dostupnost, dobré psychometrické kvality a jasnou formulaci a způsob vyhodnocení otázek. Test má taktéž dobrou vnitřní i vnější validitu. Všechny škály dosahují vysoké reliability, Cronbachova alfa se rovná 0,76. Metoda je adaptovaná na ruskou populaci, což odpovídá cílům a výběrovému vzorku aktuálního výzkumu.

Autoři realizují daný výzkum v rámci ruského okultního klubu Castalia srespondentysběloruskouaruskoustátnípříslušnostívpočtu devadesátiosob. Z toho 25 dotazovaných osob tvoří ženy a zbývajících 65 dotazovaných mužů. Průměrný věk dotazovaných mužského pohlaví je třicet let, průměrný věk respondentů ženského pohlaví je 29,5 roku. Dále se ve výzkumu ptáme na nejvyšší dosažené vzdělání

respondentů. Celkem 85 participantů výběrového vzorku uvádí vysokoškolské (případně vyšší odborné) vzdělání, zbývajících pět jedinců má bakalářský titul. Graf č. 1 znázorňující nejvyšší dosažené vzdělání si můžete prohlédnout níže. S účelem výzkumu jsou participanté seznámeni prostřednictvím informovaného souhlasu, který předchází vlastnímu vyplňování dotazníku. Respondent může kdykoliv v průběhu vyplňování testů svou účast bez udání důvodu ukončit. Získané výsledky se týkají pouze samotného výzkumu a neposkytují žádné další identifikační údaje.

Tento výzkum probíhal mezi 12. prosincem 2019 a 31. červnem 2020 a byl realizován způsobem elektronického sběru dat přes Google Forms.

Analýza a interpretace výsledků

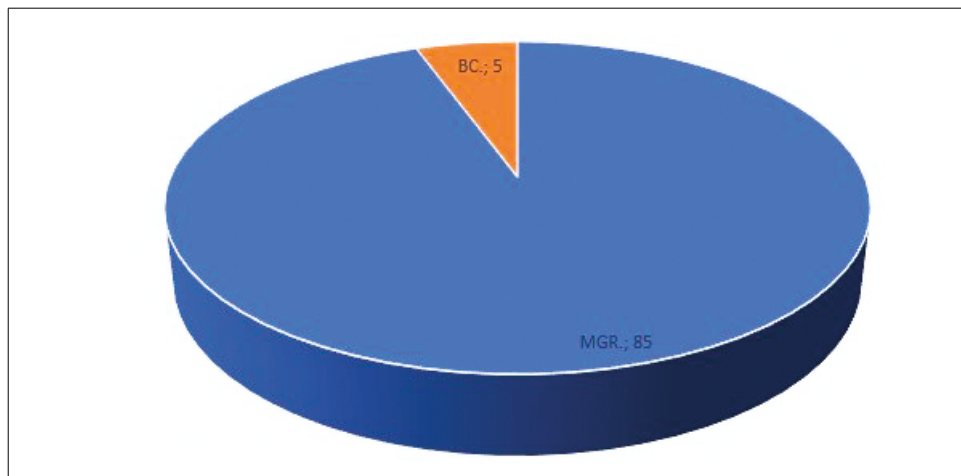
Na grafu č. 1 jsou získané výsledky týkající se vzdělání respondentů výběrového vzorku. Pro výzkum byl zvolen kvantitativní přístup a pro následné zpracování dat deskriptivní statistika. Na grafech č. 2 a č. 3 jsou získané výsledky představitelů prezentovány podle charakterového dotazníku Akcentace osobnosti Leonharda a Shmisheka. Výsledky výzkumu jsou rozděleny do tří skupin. V první skupině jsou čtyři respondenti, kteří nemají akcentaci charakteru. Tato skupina se skládá z dotazovaných, kteří mají minimální počet bodů podle dotazníkové normy.

Ve druhé skupině je 45 respondentů, kteří mají tendenci ke zdůrazněným rysům, jejich konečné skóre je v rozmezí od 15 do 19 bodů. Například 12 respondentů má sklon k exaltaci, sedm dotazovaných má sklon k emotivitě, osm respondentů má sklon k hypertenzi, sedm respondentů má sklon k úzkosti, pět dotazovaných má sklon k dystymii, čtyři respondenti mají sklon k pedantství. Na grafu č. 2 jsou získané výsledky tendence ke zdůrazněným rysům respondentů.

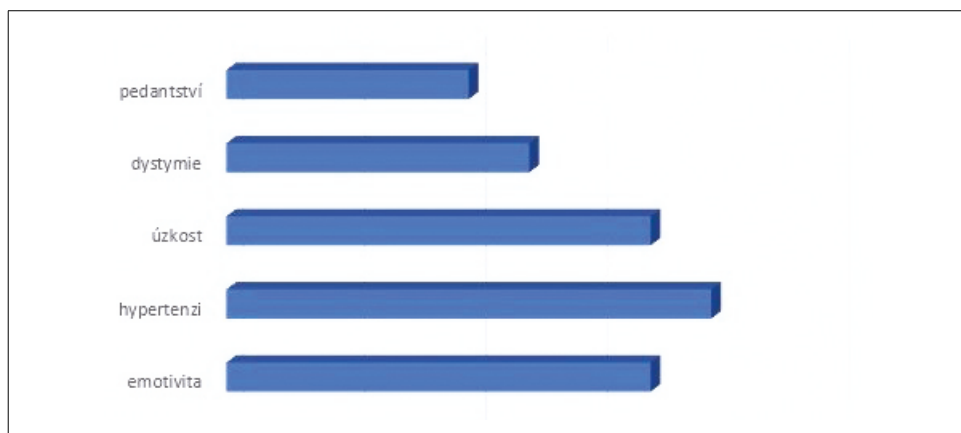
Ve třetí skupině je 41 respondentů, kteří mají jeden a více zdůrazněných rysů a jejich skóre je rovno nebo více než 19. Například 18 respondentů má exaltovanou akcentaci charakteru. Je třeba upozornit, že se jedná o většinu účastníků ze skupiny. Emotivní zdůraznění osobnostních rysů má 14 respondentů. Následující zdůrazněné osobnostní rysy byly rozděleny takto: hypertenzi má osm lidí, zaseknutí má jeden člověk, pedantismus mají čtyři dotazovaní, úzkost mají tři osoby, cyklotymické zdůraznění charakteru má šest respondentů, demonstrativní zdůraznění charakteru má sedm účastníků, excitabilitu mají čtyři dotazovaní a dystymické akcentované rysy má pět osob. Na grafu č. 3 jsou výsledky respondentů s několika zdůrazněnými rysy.

V této souvislosti je třeba ještě podtrhnout, že podle výsledků výzkumu má z celkového počtu respondentů 86 osob zdůrazněné rysy některých charakterů nebo sklon k některým akcentacím charakterů. Ve svém odborném článku Šram uvádí, že lidé, kteří se zaměřili na psychokinezi, reinkarnaci, astrologii a síly

čarodějnicví, mají sklon k určitým osobnostním vlastnostem jako úzkost, deprese, sklony k sebekritice a víra v magické síly.¹³

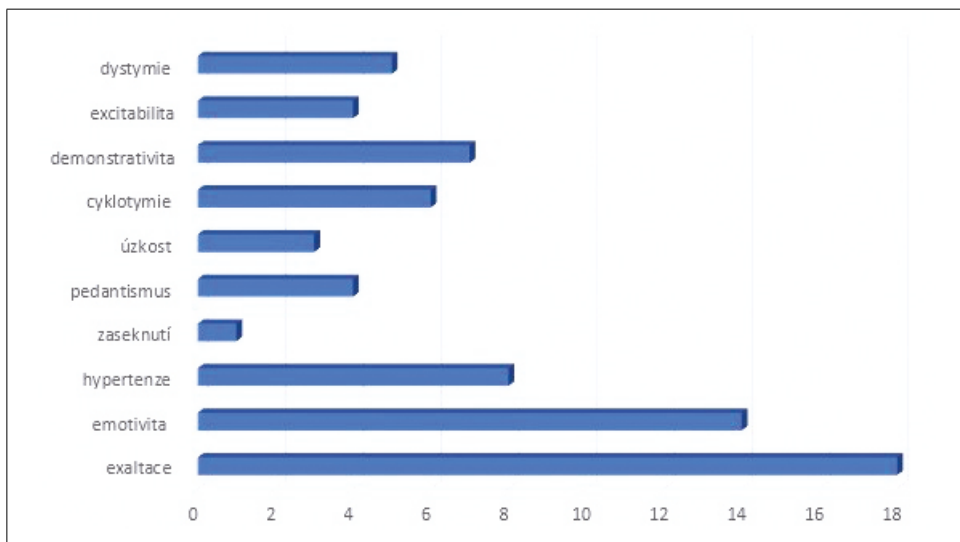

Graf č. 1

Graf č. 2

¹³ ŠRAM, Zlatko. Psychopathy and depression as predictors of the satanic syndrome. *Open Theology* [online]. 2017, 3(1), [cit. 2022-02-02]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/opth-2017-0007>

Graf č. 3

Diskuze

Na základě výsledků můžeme konstatovat, že adepti okultního hnutí jsou charakterizováni zvýšenou úrovní exaltace a že většina zástupců okultního klubu má zdůrazněné rysy některých charakterů anebo sklon k některým akcentacím charakterů. Dle výsledků výzkumu můžeme na první výzkumnou otázku odpovědět, že zvýšenou exaltaci má 18 respondentů v třetí skupině a sklon k exaltaci má 12 respondentů v druhé skupině. Na druhou výzkumnou otázku můžeme odpovědět, že u okultistů daného klubu je výskyt akcentace charakteru u 86 respondentů z devadesáti dotazovaných.

Řada autorů jako Popp-Baire, Streib, Zwingmane a Klein (2011) upozorňuje na to, že alternativní víra je stabilizujícím faktorem pro následovníky s nízkou úrovní emoční stability a nízkou úrovní osobní úzkosti.¹⁴

Z hlediska rozmanitých názorů v oblasti egyptologie, gnóze, rosekruciánské křesťanské tradice, astrologie, tarotu, orientálních praktik i severské tradice, které

¹⁴ POPP-BAIER, Ulrike. From religion to spirituality – Megatrend in contemporary society or methodological artefact? A contribution to the secularization debate from psychology of religion. *Journal of Religion in Europe* [online]. 2010, 3(1) [cit. 2022-02-01]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1163/187489209X478337>; STREIB, Heinz a Ralph W. HOOD. „Spirituality“ as privatized experience-oriented religion: Empirical and conceptual perspectives. *Implicit Religion* [online]. 2011, 14(4) [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1558/imre.v14i4.433>; ZWINGMANN, C., C. KLEIN a A. BÜSSING. Measuring religiosity/Spirituality: Theoretical differentiations and categorization of instruments. *Religions* [online]. 2011, 2(3) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/rel2030345>;

okultisté využívají, byly podobné výsledky studie očekávány. Dle názoru autorů tento výsledek představuje základní skutečnost, která interpretuje tendenci respondentů věřit v řadu alternativních myšlenek, které pomáhají v poznání svého vnitřního a skrytého Já.

Některé akcentované charakterové rysy jsou často dostatečně kompenzovány, ale v problémových nebo kritických situacích může osoba se zvýrazněnými rysy vykazovat poruchy adekvátního chování. Zdůraznění se projevuje ve specifických stresových a krizových situacích, které ovlivňují jednu oblast života člověka, zatímco porucha osobnosti ovlivňuje všechny oblasti života. Pojem „exaltace“ je charakterizován zvýšenou úrovní emocionality, která je typická pro extraverty. Výzkumníci Ferrari, Reed a Guerrero zjistili, že poctivost, pokora a extraverte jsou důležitými prediktory náboženského závazku a duchovního přesvědčení. Ferrari zjistil trend pozitivních korelací mezi osobní religiozitou a její velikostí, náboženským přístupem a extravertzí, poddajností a svědomitostí.¹⁵ Tento výsledek je v souladu s dalšími studii, které zkoumaly zprostředkovatelskou roli religiozity v různých rámcích nezávislých a závislých proměnných (například Saroglou, Lacey et al., Szcześniak, Sopinska a Kroplewski, Carvalho et al.).¹⁶

Výsledky našeho výzkumu se liší od výsledků Carvalha et al.¹⁷ Tento rozdíl je způsoben odlišnými náboženskými přesvědčeními výběrových souborů respondentů. Zmínění autoři vycházejí ze vztahu mezi oblastmi religiozity a schizoidními osobnostními poruchami, zatímco v naší studii se zabýváme vlivem okultismu na charakterologické rysy adeptů, kteří nemají žádné poruchy. V posledních letech začalo mnoho výzkumníků a vědců používat pětifaktorový model osobnosti k určení vztahu mezi psychotickým a religiozitou. Barber ukazuje, že lidé, kteří praktikují modlitbu nebo meditaci v každodenní realitě, cítí jejich prospěch ve

¹⁵ FERRARI, J. R., J. REED a M. GUERRERO. Personality as predictor of religious commitment and spiritual beliefs: Comparing Catholic deacons and men in formation. *Journal of Spirituality in Mental Health* [online]. 2017, 19(1) [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/19349637.2016.1193405>

¹⁶ SAROGLOU, Vassilis. Personality and religion. In: WRIGHT, J. D., ed. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Amsterdam: Elsevier, 2015; LACE, J. W., L. N. EVANS, Z. C. MERZ a P. J. HANDAL. Five-factor model personality traits and self-classified religiousness and spirituality. *Journal of Religion and Health* [online]. 2020, 59(3) [cit. 2022-02-01]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10943-019-00847-1>; SZCZEŚNIAK, M., B. Sopińska a Z. KROPLEWSKI. Big Five Personality Traits and Life Satisfaction: The Mediating Role of Religiosity. *Religions* [online]. 2019, 10(7) [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/rel10070437>; CARVALHO, L. D., D. E. SAGRADIM, G. PIANOWSKI a A. P. GONÇALVES. Relationship between religiosity domains and traits from borderline and schizotypal personality disorders in a Brazilian community sample. *Trends in Psychiatry and Psychotherapy* [online]. 2020, 42(3) [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/15528030.2013.867422>

¹⁷ CARVALHO, L. D., D. E. SAGRADIM, G. PIANOWSKI a A. P. GONÇALVES. Relationship between religiosity domains and traits from borderline and schizotypal personality disorders in a Brazilian community sample. *Trends in Psychiatry and Psychotherapy* [online]. 2020, 42(3) [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/15528030.2013.867422>

svém životě.¹⁸ Podle Sarogloua otevřená, zralá religiozita a duchovnost pozitivně korelují se svědomitostí, extravertizací a otevřeností a negativně s neurotismem.¹⁹ Jak dále zdůrazňuje ve svém odborném článku Lace et al., podskupina respondentů, kteří jsou věřící, ale nehlásí se k žádnému konkrétnímu náboženství, prokázala vyšší úroveň extravertize a otevřenosti než podskupina respondentů hlásících se k náboženství.²⁰

V této souvislosti je třeba poznamenat, že získané výsledky nám umožňují předpokládat, že volba určitého náboženského systému může korelovat s osobnostními rysy člověka.

Za účelem lepšího pochopení fenoménu individuálních náboženství by mohly být další výzkumy zaměřeny na ověření této hypotézy na vzorku respondentů praktikujících alternativní formy víry.

Závěr

Některé akcentované charakterové rysy jsou často dostatečně kompenzovány, ale v problémových nebo kritických situacích může osoba se zvýrazněnými rysy vykazovat poruchy adekvátního chování. Je nutno říci, že německý psychiatr Karl Leonhard označuje exaltovanost za „temperament úzkosti a štěstí“.²¹ V psychologii se tendence k takovým náhlým změnám emočního stavu nazývá zvýšená labilita.

Lidé exaltovaným typem osobnosti jsou charakterizováni projevem intenzivních emočních reakcí na vnější podnět. Respondenti s exaltovaným temperamentem projevují pocity a považují duševní zkušenosti za nejdůležitější složku svého života. Emocionální stav těchto lidí se odráží ve fyzické pohodě, chuti k jídlu, spánku, což v extrémních případech může ohrozit život takového člověka. Podle názoru autorů tohoto článku se exaltované osobnosti často snaží realizovat v oblastech jako náboženství a umění, protože mají dobrý vkus a empatii. Dle názoru autorů tento výsledek představuje základní skutečnost vysvětlující tendenci respondentů

¹⁸ BARBER, Clifton E. Is religiosity a protective factor for Mexican-American filial caregivers? *Journal of Religion, Spirituality & Aging* [online]. 2014, 26(2–3) [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/15528030.2013.867422>

¹⁹ SAROGLOU, Vassilis. Religiousness as a cultural adaptation of basic traits: A five-factor model perspective. *Personality and Social Psychology Review* [online]. 2009, 14(1) [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1088868309352322>

²⁰ LACE, J. W., L. N. EVANS, Z. C. MERZ a P. J. HANDAL. Five-factor model personality traits and self-classified religiousness and spirituality. *Journal of Religion and Health* [online]. 2020, 59(3) [cit. 2022-02-01]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10943-019-00847-1>

²¹ YASNIKOVA, E. E. a V. S. SOBENNIKOV. *Predmet i zadachi medicinskoj psichologii*. Irkutskij gosudarstvennyj medicinskij universitet [online]. Kafedra psichiatrii i medicinskoj psichologii, ©2013 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: https://www.ismu.baikal.ru/src/downloads/d35483f0_predmet_zadachi_med_psichologii..pdf

věřit v řadu alternativních myšlenek, které pomáhají v poznání svého vnitřního a skrytého Já.

Aktuální výzkum potvrzuje názor vyjádřený Šramem týkající se respondentů, kteří se zaměřili na subjektivní spiritualitu a méně se zajímali o religiozitu, podle čehož měli sklon k určitým osobnostním rysům.²² Podle výsledku výzkumu z celkového počtu devadesáti respondentů až 86 osob má zdůrazněné rysy některých charakterů nebo sklon k některým akcentacím charakterů. Dle názoru autorů jsou náboženské názory člověka ovlivněny zvláštnostmi jeho charakteru, které určují konkrétní výběr náboženského hnutí.

Příspěvek vznikl za podpory MŠMT ČR udělené UP v Olomouci (IGA_FF_2020_005). V rámci této studie není předpokládán konflikt zájmů.

²² ŠRAM, Zlatko. Psychopathy and depression as predictors of the satanic syndrome. *Open Theology* [online]. 2017, 3(1), [cit. 2022-02-02]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/opth-2017-0007>